

Nr 19.

Av herr **Löfvander m. fl.**, om lagstiftning angående rätten att utnyttja underjordiska vattentillgångar.

Vid tillkomsten av vattenlagen den 28 juni 1918 blevo icke de rättsliga spörsmål, som hänföra sig till underjordiska vattentillgångar, beaktade, varför vår vattenlag saknar bestämmelser om huru rättstvister angående sådana vattentillgångar skola lösas. Vattenlagen tager sålunda endast sikte på ytvattentillgångar. Många mena även, att grundvattentillgångar över huvud icke åtnjuta rättsskydd i svensk rätt, medan andra hålla före, att en jordägare kan med tillämpning av grannelagsrättens princip, att en fastighet icke får användas till en för grannfastigheterna menlig verksamhet, erhålla rättsskydd för en å hans fastighet befintlig underjordisk vattentillgång. Även om denna senare åsikt må anses riktig, äro dock de spörsmål, som uppstå vid tvist om en underjordisk vattentillgång av så komplicerad natur, att en lagstiftning i ämnet, grundad å omsorgsfull utredning av hithörande förhållanden, framstår såsom nödvändig. Frågan om jordägarens rätt till en underjordisk vattentillgång kan nämligen icke ses ur en så isolerad synpunkt som den, vilken är för jordägaren och hans utövande av äganderättens funktioner förmånligast. En mängd av olika synpunkter och intressen måste beaktas. En dylik rättsfråga är för sin lösning beroende av ett ståndpunktstagande till en mängd tekniska, ekonomiska och sociala problem. Både kommuner och åtskilliga industrier tillgodose sitt vattenbehov ur underjordiska vattentillgångar på så sätt, att de inköpt eller förvärvat nyttjanderätt till smärre fastigheter eller delar av fastigheter, varest en rikligare vattentillgång kunnat spåras, samt å den sålunda förvärvade marken anlagt uppfordringsverk och ledningar för vidarebefordring av ofta oerhörda vattenmassor från en viss ort, som har — naturligt nog — icke kunnat ostraffat fortgå utan medfört allvarliga komplikationer för jordägarna i orten. Ett exempel torde här vara på sin plats.

Sedan slutet av förra århundradet har staden Malmö tillgodosett sitt vattenbehov på så sätt att staden anlagt borrhål i orterna Vinninge, Greve och Torreberga och därifrån hämtat erforderligt vatten. Under årens lopp har detta visat sig medföra högst menliga verkningar för jordägarna i dessa orter och f. n. torde kunna fastslås, att jordägare inom Bara, Bjällerups, Bjärshögs, Burlövs, Brågarps, Esarps, Görslövs, Hyby, Kyrkheddinge, Mölleberga, Nevishögs, Skabersjö och Särslövs kommuner kunnat konstatera, att Malmö vattenverks anläggningar menligt påverkat vattentillgången inom socknarna och i många fall förorsakat jordägarna betydande ekonomisk

skada *dels* genom att de tvingats utföra dyrbara djupborrningar för anskaffande av vatten, *dels ock* därigenom att de under den tid, som förgått, innan dessa djupborrningar hunnit bliva utförda, nödgats till betydande kostnad framforsla vatten från annan ort. Dessa senare kostnader kunna uppgå till mycket avsevärda belopp för en jordbrukare på grund av det stora vattenbehovet vid ett jordbruk. För att vinna rättelse i de besvärligheter, som sålunda uppstått, hava jordägare inom de nämnda socknarna sammanslutit sig i en ekonomisk förening. Huru allvarlig situationen verkligen är torde framgå därav, att de mest berörda kommunerna beslutat ingå såsom medlemmar i den förenämnda föreningen, därest dennas stadgar ändras därhän, att kommunerna kunna ansluta sig.

Såsom förut nämnts får dock en sådan rättsfråga som den exemplifierade icke skärskådas allenast ur jordägarnas synpunkt om skydd för deras underjordiska vattentillgångar utan även andra ekonomiska och sociala synpunkter måste vinna beaktande. Sålunda synes det oss icke kunna komma i fråga, att staden Malmö skulle åläggas upphöra med de ifrågavarande anläggningarna, för så vitt nyttan av dessa anläggningar befinnes överväga den skada de förorsaka. Emellertid förefaller det oss vara en självklar sats, att den skada, som dylika anläggningar förorsaka enskilda jordägare, skall ersättas. Vi förmena alltså, att den genomgående principen för en blivande grundvattenlagstiftning måste bliva, att det mindre intresset får vika för det större, men bevislig skada ersättas.

Det är ej endast ur den enskilde jordägarens synpunkt av vikt, att en grundvattenlagstiftning kommer till stånd, utan även vidsträcktare sociala skäl tala för en dylik lagstiftning.

De ytliga jordarterna inom avsevärda delar av vårt land lära vara så lätt genomsläppliga för vatten att ett utnyttjande av grundvattnet, utöver det för orten normala, skulle kunna få till följd att avsevärda områden kunde efter någon tids förlopp bliva fullständigt uttorkade, vilket skulle medföra betydande sociala svårigheter. Dylika omständigheter peka i den riktningen, att ett avledande av grundvattnet från en viss ort till förmån för viss kommun, industri eller dylikt icke bör få äga rum förrän det genom undersökningar av sakkunniga fastslagits, att sådant avledande kan ske utan att medföra alltför allvarliga olägenheter för den ort, varifrån vattnet skall tagas.

En blivande grundvattenlagstiftning bör även innehålla bestämmelser till bevarande av grundvattnets kvalitet.

För ett tjugotal år sedan inträffade den s. k. »Breslaukatastrofen». Staden Breslaus brunnar i Oders dalgång sänkte vattenståndet med ända till 9 meter, vilket framkallade så ogynnsamma förändringar i grunden, att vattnet blev oanvändbart utan föregående rening. En stad kan hava råd att anlägga ett dyrbart reningsverk, men ej en enskild. Visserligen är något liknande fall ej känt för vårt lands vidkommande, men detta borgar ju ingalunda för att en dylik händelse icke kan komma att inträffa även hos oss.

Här torde det vara på sin plats att omnämna, hurusom det, då för en av de större landskommunerna i Skåne — belägen i närheten av den trakt, varifrån staden Malmö tager sitt vatten — uppkom fråga om bortledande utav kommunens spillvatten, lärar hava föreslagits, att detta skulle ledas ner i de rikt vattenförande jordlager, som av gammalt benämnas Alnarpsfloden, d. v. s. de jordlager, från vilka staden Malmö tager sitt vatten. Det säger sig självt att om ett dylikt projekt kommit till utförande, så hade det kunnat medföra högst allvarliga komplikationer för Malmöns vidkommande.

En annan fara hotar, om grundvattenavledningen från ett område forceras så, att grundvattenytan sänkes under det vattendrags nivå, vilket mottagit det avrinnande grundvattnet. Om en flod, som av ålder mottagit underjordiska tillflöden, i stället får avgiva vatten till grunden, föreligger risk för grundvattnets förorening.

Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt grundvattenströmmar, som utmynna i havet. Sänkes grundvattenytan under havsytan, inströmmar saltvatten i grunden. Om vattenytan endast sänkes till havets nivå, så att nedanför brunnarna bildas ett stillastående vattenmagasin, sprides sältan genom diffusion. Förutsättningen för sältans uteslängande är att en så stor del av strömmen fortfarande framläppes, att strömhastigheten uppväger diffusionshastigheten.

I utländska vattenlagar finner man åtskilliga försök att bereda skydd mot störande ingrepp i bestående grundvattenförhållanden.

I Amerika är jordägaren berättigad att använda grundvatten för eget behov, men vid distribution måste han ersätta grannens minskade vattentillgång.

Frankrikes vattenlag stadgar, att jordägaren ej får disponera över grundvattnet på sådant sätt, att ett samhälle berövas sitt vatten.

Vissa tyska delstaters vattenlagar förbjuda grundvattnets användande, om därigenom samhälleliga intressen lida avbräck.

I Schweiz är det egentligen kantonen Zürich, som infört ett effektivt grundvattenskydd. Varje grundvattenström, som lämnar mer än 5 liter i sekunden, förklaras vara »Öffentliches Gewässer», där jordägaren endast får använda vattnet för lantbruk, hushåll och småindustri. För storindustri och distribution måste han söka koncession, som beviljas för en begränsad vattenmängd.

Liknande bestämmelser hava införts i Danmark genom »Lov om vandforsyningsanlæg» den 31 mars 1926.

England har — såvitt för oss är känt — ännu ej infört någon allmän grundvattenlag, men rättstvister avgöras av lokala myndigheter, vanligen enligt den principen att jordägaren skall vara skyddad inom en viss rayon, t. ex. »2 miles radius» — där grannen ej får anlägga brunnar med mindre han ersätter därav vållad minskning i vattentillgången.

En litteraturförteckning, som visar att de hittills av våra lagstiftare obe-

aktade grundvattenfrågorna äro föremål för mycket stort intresse inom den vetenskapliga världen, skall inlämnas direkt till vederbörande utskott.

Slutligen vilja vi hänvisa till professor J. Gust. Richerts uppsats »Kan en underjordisk vattentillgång skyddas genom lagstiftning?», Teknisk Tidskrift, årgång 62, häfte 46, sid. 433 ff., ur vilken vissa här ovan förekommande uppgifter hämtats.

Med stöd av det anförda hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla,
att utredning verkställes angående lagstiftning om rätt att
utnyttja underjordiska vattentillgångar, samt att de förslag,
vartill utredningen må föranleda, föreläggas riksdagen.

Stockholm den 15 januari 1936.

Axel Löfvander.

Alfred Andersson.

Elof B. Andersson.

Jöns Jönsson.